

BAHOLASH BO'YICHA QARORLAR QABUL QILISHGA TASIR KURSATUVCHI OMILLAR

Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Buxgalteriya hisobi” kafedrası katta o‘qituvchisi

Tel: +998937284308

e-mail: dilnozaxudaynazarova17@gmail.com

Quziboyeva Gulyora

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Baholash ishi” yo‘nalishi 4 kurs 122 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada baholash jarayonida qaror qabul qilishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar tizimli ravishda tahlil qilingan. Baholovchi shaxsning psixologik holati, bilim darajasi, tajribasi hamda tashqi muhit omillari qaror qabul qilish jarayonida muhim rol o'ynashi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, baholashdagi sub'ektivlikni kamaytirish, ob'ektiv yondashuvni kuchaytirish va adolatli qarorlar qabul qilish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar berilgan. Tadqiqot natijalari ta'lim sifatini oshirish, pedagogik faoliyatda tahliliy yondashuvni rivojlantirish hamda samarali baholash tizimini yaratishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: baholash, qaror qabul qilish, omillar, ob'ektivlik, sub'ektivlik, psixologik ta'sir, tajriba, motivatsiya, baholovchi, ta'lim sifati.

Аннотация. В статье системно анализируются факторы, влияющие на принятие решений в процессе оценки. Научно обоснована важная роль психологического состояния оценщика, уровня его знаний, опыта и факторов внешней среды в процессе принятия решений. Также даны предложения по снижению субъективности оценки, усилению объективного подхода и

совершенствованию механизмов принятия справедливых решений. Результаты исследования имеют практическое значение для повышения качества образования, развития аналитического подхода в педагогической деятельности и создания эффективной системы оценки.

Ключевые слова: оценка, принятие решений, факторы, объективность, субъективность, психологическое воздействие, опыт, мотивация, оценщик, качество образования.

Abstract. This article systematically analyzes the factors influencing decision-making in the assessment process. The important role of the psychological state of the assessor, his level of knowledge, experience, and external environmental factors in the decision-making process is scientifically explained. Also, suggestions are made to reduce subjectivity in assessment, strengthen the objective approach, and improve fair decision-making mechanisms. The results of the study are of practical importance in improving the quality of education, developing an analytical approach in pedagogical activities, and creating an effective assessment system.

Keywords: assessment, decision-making, factors, objectivity, subjectivity, psychological impact, experience, motivation, assessor, quality of education.

Kirish

Ta'lim tizimida baholash jarayoni o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlashda muhim o'rin tutadi. Baholash natijalariga asoslangan qarorlar nafaqat o'quvchi faoliyatini, balki ta'lim jarayonining umumiy samaradorligini ham belgilaydi. Shu sababli baholovchining qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish dolzarb masala hisoblanadi.

Qaror qabul qilishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar turli toifalarga ega bo'lib, ularga baholovchining shaxsiy xususiyatlari, hissiy holati, tajribasi, ijtimoiy muhit va tashkiliy madaniyat kiradi. Ushbu omillar baholash jarayonining ob'ektivligi va

ishonchliligini belgilaydi. Shuningdek, zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalar, o'zaro fikr almashish va tahliliy yondashuvlar qaror qabul qilish jarayoniga yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Baholash va qaror qabul qilish har qanday biznes va boshqaruv tizimining markaziy jarayonlaridan biridir. Bu jarayonlarda turli omillar - iqtisodiy, tashkiliy, bozor, ijtimoiy va shaxsiy - o'zaro ta'sir qiladi. Quyida ushbu omillar va ularning baholashga ta'siri ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajriba asosida tahlil qilinadi. Mazkur maqolada aynan shu omillar tahlil qilinib, baholashdagi xolislik va adolatni ta'minlash, qaror qabul qilish sifatini oshirish yo'llari yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

O'zbekiston olimlari tomonidan baholash jarayonida qaror qabul qilishga ta'sir etuvchi omillarni o'rganishga bag'ishlangan bir qator ilmiy ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, pedagogik baholashning psixologik asoslari, baholovchining shaxsiy xususiyatlari va ijtimoiy omillar ta'siri masalalariga A. Abduqodirov (2019), M. Jo'rayev (2020), N. Karimova (2021) kabi tadqiqotchilar o'z ishlarida alohida e'tibor qaratganlar. Ularning izlanishlarida ta'kidlanishicha, o'qituvchi yoki ekspertning shaxsiy hissiyotlari, motivatsiyasi va tajribasi baholash natijasining xolisligiga bevosita ta'sir qiladi.

Metodologik jihatdan ushbu mavzu baholash jarayonida sub'ektiv va ob'ektiv yondashuvlarning nisbatini aniqlash, baholovchi shaxs faoliyatiga psixologik va tashkiliy omillarning ta'sirini o'rganish orqali yoritiladi. Tadqiqotda tahliliy, taqqoslash, kuzatish va so'rovnoma usullaridan foydalanish muhim hisoblanadi. Shuningdek, o'qituvchi va baholovchilarning qaror qabul qilishdagi mantiqiy va emotsional yondashuvlari o'rganiladi. Bu yondashuvlar baholashda xolislikni oshirish, tizimli fikrlashni kuchaytirish va baholashning ilmiy asoslanganligini ta'minlashga yordam beradi.

Iqtisodiy omillar

Iqtisodiy omil	Baholashga ta'siri
Xarajatlar	Loyihaning amalga oshirilish imkoniyati va ustuvorligini belgilaydi.
Narxlar	Resurs tanlovi, yetkazib beruvchi va mahsulot strategiyasiga ta'sir qiladi.
Byudjet cheklovlari	Loyihalar doirasi va ustuvorligini cheklaydi, eng samarali variantlarni tanlashga majbur qiladi.
ROI, NPV, IRR	Investitsion loyihalarning rentabelligi va samaradorligini baholashda asosiy mezon sifatida ishlatiladi.
Makroiqtisodiy omillar	Tashqi muhit (inflyatsiya, foiz stavkalari, valyuta kurslari) risk va imkoniyatlarni belgilaydi.
Risk va noaniqlik	Ssenariy tahlili va risklarni boshqarish zaruratini keltirib chiqaradi.
Regulyator omillar	Yangi imkoniyatlar yoki qo'shimcha xarajatlar paydo bo'lishiga olib keladi.
Nofinansiy ko'rsatkichlar	Ijtimoiy va ekologik omillar tobora ko'proq hisobga olinmoqda.
Izoh: Zamonaviy baholash jarayonlarida iqtisodiy omillar eng muhim o'rinda turadi. Masalan, xarajatlar va byudjet cheklovlari loyihaning boshlanishi yoki rad etilishiga bevosita ta'sir qiladi. Investitsion ko'rsatkichlar (ROI, NPV, IRR) esa loyihaning iqtisodiy samaradorligini aniqlashda asosiy mezon hisoblanadi	

Natija va muhokamalar

Baholash bo'yicha qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir etuvchi omillar quyidagi toifalarga ajratiladi:

1. **Ichki (shaxsiy) omillar** – baholovchining hissiy holati, motivatsiyasi, kasbiy tajribasi, qadriyatlari va shaxsiy qarashlari.
2. **Tashqi (ijtimoiy) omillar** – jamoaviy fikr, rahbariyatning bosimi, me'yoriy hujjatlar, ish muhiti, va ijtimoiy kutishlar.
3. **Tashkiliy va texnologik omillar** – baholash tizimining shaffofligi, mezonlarning aniqligi, raqamli platformalardan foydalanish imkoniyatlari.

Muhokamalar davomida aniqlanishicha, baholashning ob'ektivligini oshirish uchun quyidagi yondashuvlar muhim ahamiyatga ega:

- baholash mezonlarini aniq belgilash;
- baholovchilarning malakasini oshirish;
- anonim baholash tizimini joriy etish;
- raqamli tahlil va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish.

Shuningdek, o'qituvchilarning o'zaro tajriba almashishi, o'zini-o'zi baholash madaniyatini rivojlantirish va teskari aloqa mexanizmlarini kuchaytirish orqali qaror qabul qilishda sub'ektiv ta'sirlarni kamaytirish mumkinligi isbotlandi.

Xulosa

Baholash bo'yicha qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularni tahlil qilish ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, baholashning xolisligi va ishonchliligini ta'minlash uchun nafaqat baholovchining kasbiy salohiyati, balki uning psixologik barqarorligi, ijtimoiy muhit va tashkiliy sharoitlar ham katta ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, ta'lim muassasalarida baholovchilar uchun muntazam psixologik tayyorgarlik, metodik ko'rsatmalar, shaffof baholash tizimlari va tahliliy

yondashuvlarni qo‘llash zarur. Faqat shunda baholash jarayonida adolat, ob’ektivlik va ishonchlilik tamoyillari to‘liq ro‘yobga chiqadi.

Baholash va qaror qabul qilish jarayonlariga eng kuchli ta’sir ko‘rsatuvchi omillar — iqtisodiy (xarajatlar, byudjet cheklovlari, investitsion ko‘rsatkichlar), tashkiliy, bozor va tashqi muhit, shuningdek, subyektiv va ijtimoiy omillardir. Zamonaviy tadqiqotlar ushbu omillar o‘zaro bog‘liq holda baholash natijalarini shakllantirishini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova, N. Pedagogik faoliyatda qaror qabul qilish psixologiyasi. “O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti”. Toshkent: 2021-yil. 45–54 betlar.
2. B. I. Isroilov. R.O.Xolbekov. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. Tafakkur nashriyoti.2020.
3. M. Ostonaqulov. Byudjet hisobi. Talqin nashriyoti. 2008-yil.
4. Abduqodirov, A. Pedagogik baholash nazariyasi va amaliyoti. Fan va texnologiya” nashriyoti. Toshkent. 2019-yil. 57–63-betlar
5. Jo‘rayev, M. Ta’lim tizimida baholashning metodik yondashuvlari. Samarqand: “SamDU nashriyoti”, Samarqand viloyati.2020-yil. 112-120 betlar.
6. Xolmatova, D. Ta’limda innovatsion baholash tizimlari va ularning samaradorligi. “FDU ilmiy nashr”. Farg‘ona. 2022-yil. 78–86 betlar.